

A DIÓSGYŐR-VASGYÁRI TURÁN EGYESÜLET (1923–1944)

Kowalak, Andrzej

magyar filológus, Varsó (Warszawa, Lengyelország)

Az I. világháborút követő magyarországi kultúrpolitika országsszerte több egyesület létesítését kezdeményezte. Ezek azt a célt szolgálták, hogy a helyi közösségek számára eljuttassák a magyar öntudatot, hagyományokat, történelmet, zenét. Diósgyőrben 1923-ban huszonkét egyesületet tartottak számon, közöttük ott volt a Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület is. Két évtizedes művészeti, történelmi, ismeretterjesztő munkásságát a helyi sajtón kívül a szomszédos, miskolci sajtó is figyelemmel kísérte. A II. világháború idején, s azt megelőző években a Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület vezető szerepet játszott a helyi és a miskolci kulturális életben. A háború után, a jellege és a neve miatt, az egyesület megszűnt létezni. Nem lehetett róla írni, s így tevékenysége feledésbe merült.

A Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesületet 41 fő alapította meg 1923-ban, ugyanabban az időben, amikor Miskolcon megalakult a Lévay József Közművelődési Egyesület. Munkásságukat tekintve hasonló politikai, gazdasági és társadalmi keretek között működtek, mégis a vasgyári egyesület huszonegy éves munkásságáról alig található forrás. A II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig eltelt majdnem fél évszázad feledésbe fojtotta a politikailag nem kívánatos és a turanizmus, az irredenta, a neonacionalizmus és a kultúrfőlény zászlói alatt munkájukat végző kulturális egyesületeket, gyakorlatilag rendszerellenesnek minősítve azokat. A Turán Egyesületről szóló első közlés 1989-ben jelent meg (KÁRPÁTI 1989, 64). A rendszerváltás után először 2002-ben nagyon rövid formában (KOVÁTS 2002, 134–135), majd 2007-ben újból megjelent egy hosszabb, egy oldal terjedelmű összefoglaló, mely az 1989-esnek majdnem a pontos idézete (DOBROSSY 2007, 418–420). Jelen közlemény a Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület teljes és részletes történetét, munkásságát és a térségre gyakorolt befolyását feldolgozó tanulmánynak egy részlete, amely felvázolja és röviden

bemutatja az egyesület tevékenységét a kezdeteitől egészen a működésének utolsó mozzanatáig, azaz 1944 márciusig.

Az I. világháború utáni évek kulturális hanyatlását többek között az ország gazdasági és politikai helyzete, a trianoni békekötést követő elkeseredettség, a haladás irányának bizonytalansága, továbbá az irodalmi élet széttagoaltsága és iránytalansága okozta. „Az irodalom mindig tükrözi a nemzet lelkiállapotát, mely szorosan összefügg a politikai és gazdasági állapotokkal” (BENEDEK 1927, 737). Gróf Bethlen István kormánya új, konszolidációs programot dolgozott ki, melyben jelentős helyet kapott a kultúrpolitika és a decentralizáció. Az 1918/19-es forradalmak a fővárosból indultak ki, emiatt a bethleni konszolidációs program Budapesttel, mint „bűnös” várossal szemben a vidéket kívánta felkarolni. Így szerette volna elkerülni azt a veszélyt, amelyet Egyed István egyetemi tanár a szervezetlen, elhanyagolt vidékben látott: az októberi forradalomnak a vidék képtelen volt ellenállni, s ezért egy kis – ebben az adott esetben kommunista – csoport végrehajthatta törekvéseit a nemzettől elfordult központi gépezet, mint készen álló eszköz felhasználásával (EGYED 1928). „A decentralizációt csakis megfeszített társadalmi, közművelődési, népjóléti munkával lehet előkészíteni” – írta Szekfű Gyula, a kor egyik vezető ideológusa és történésze (EGYED 1928, 153). Ennek az volt a célja, hogy a vidék megszervezésével, a helyi kulturális központok kiépítésével, a nemzeti tudat ápolásával hátrítsák el a forradalmak kirobbanásának veszélyét.

A húszas évek kultúrpolitikai irányának kidolgozója és megvalósítója gróf Klebelsberg Kúnó volt. Az ő személyéhez, Bethlen kabinetjének vallás- és közoktatásügyi miniszteréhez fűződik a kultúrfőlény koncepciója. Ennek értelmében a trianoni békekötés után a nemzetnevelési programban a magyar kultúrát és annak gyökereit alapos orvoslás alá kellett vetni, mert Klebelsberg szerint „a magyar hazát ma elsősorban nem

1. kép. Az egyesületi életet bemutató lap (1931–1936).

A Gyárfőnökség f. hó 11-én kelt engedélye alapján a "Kultur mozgó" 1924 évi tiszta jövedelme a következő elosztás szerint fizetendő ki:

	1920-1923-ig terjedő időre	
1./ Tartalékalapra kikerekítve	1.500.000	
	1924 évre	15.000.000.....16.500.000 K.
2./ Tisztv. dalegylete.....		3.000.000 "
3./ Jószerencse dalkör.....		2.500.000 "
4./ Alkalmazottak olvasóköre.....		3.000.000 "
5./ Iskolai jutalmazásokra.....		1.800.000 "
6./ Diósgyőri Athletikai Club.....		1.000.000 "
7./ Tisztviselők sportegylete.....		1.000.000 "
8./ Diósgyőr vasvári testgyakorlók köre.....		1.000.000 "
9./ Öbredő magyarok egyesülete.....		1.500.000 "
10./ Hadirokkantak, özvegyek, árvák.....		1.500.000 "
11./ Művezetők szövetsége.....		500.000 "
12./ Kétfilézések asztaltársasága.....		500.000 "
13./ Rokkantegyesület.....		500.000 "
14./ Stefánia szövetség anya és csecsemő védelme		2.500.000 "
15./ Magyar Asszonyok nemzeti szövetsége.....		1.500.000 "
16./ Turán egyesület.....		1.000.000 "
17./ Róm.kath. egyh. község.....		2.500.000 "
18./ Evang. fiókegyház.....		1.600.000 "
19./ Reform. egyh. község.....		1.600.000 "
20./ Róm.kath. nőegylet.....		1.500.000 "
21./ Evang. nőegylet.....		500.000 "
22./ Reform. nőegylet.....		500.000 "

2. kép. A vasvári Kulturbizottság iktatókönyvének részlete.

a kard, hanem a kultúra tarthatja meg, és teheti ismét nagygyá” (RÁNKI 1976, 853–868). Magyarországon az ehhez szükséges anyagi tényezők nem voltak kedvezők és bármilyen, a kultúrával kapcsolatos tevékenység nagy erőfeszítésbe került. Az újjászületés biztosítéka a keresztény nemzeti eszme lett, mely a művelődéssel és decentralizációval, azaz a vidéki kulturális központok kiépítésével, egyetemek létesítésével, folyóiratok alapításával együtt azt a célt szolgálta, hogy Budapest mellett a nemzeti kultúrának erős vidéki fellegvárai képződhessenek.

A kultúrfölény koncepció szorosan összefüggött a Turán-eszmével, melynek kibontakozásához a 19. század második felében a német nyelvész, oxfordi tanár, Max Müller adta meg a lendületet. Nyelvi szempontból a nem sémi, és nem indoeurópai nyelvcsoporthoz tartozó, Eurázsiaiban használt nyelveket turániaknak nevezte el. (A finnugor, török, mongol, mandzsu-tunguz népek nyelvét, de a kínai és japán nyelvet is!) Ennek következményeként 1910-ben megalakult Magyarországon a Turáni Társaság, melynek hivatalos lapja, a „Turán” hasábjain így írt Teleki Pál: „Keletre magyar! Nemzeti, tudományos és gazdasági téren keletre! Tudományos alapot, alapos ismereteket a gazdasági előnyomulásnak, gazdasági célokat, de segítséget is a tudománynak. [...] Az egységes cél a rokon turáni népek tanulmányozása, összeköttetés létesítése ezekkel a nemzetekkel, vezérszerep a magyarnak a turáni népcsaládban tudományos és gazdasági téren” (TELEKI 1913, 3). Az I. világháború traumái után, 1920-ban megalakult Magyarországi Turán Szövetség alapszabályának 5–6. §-ban a következőképpen rögzíti célkitűzéseit: „Fajiságunk tudatának kifejtésével a magyarság erkölcsi és anyagi alapjának megerősítése, a rokon turáni népekkel a művelődés és gazdaság terén kapcsolat megteremtése. [...] Kizár minden politikát, de a társadalmi agitáció, az irodalom, a művészet és tudomány eszközét felhasználja” (TÚRMEZEI 1938).

Cholnoky Jenő, a Magyarországi Turán Szövetség egyik vezető tagja, úgy fogalmazott, hogy a magyar: turáni eredetű, művelt lelkű nép, s ezért büszke lehet arra, hogy nem egy meghatározatlan, valahonnan származó néptöredék, hanem van dicsőséges múltja, s a történelemtől, hazaszeretetről ősi nyelven regél. Cholnoky hangoztatja, hogy a magyarok turániak, és ezért közösen, más turáni népekkel szövetkezve, újra kellene felépíteni Szent István, Szent László, Nagy Lajos, Mátyás király békés és boldog birodalmát (CHOLNOKY 1922). Érdemes ezen a helyen megemlíteni, hogy mind Teleki Pál (1913 előtt), mind Cholnoky Jenő (még 1917-ben) a Turánt, mint földrajzi fogalmat kezelték. A szó az ismert perzsa költő, Firdauszi eposzában, a *Királyok*

könyvében az Irántól északra fekvő szomszédos területeket jelentette (SZENDREI 2008; 2010).

Mindezek alapján, a háború utáni zavaros időkben, a megemlített Turán-fogalom többféle jelentést testesített meg, melyből az 1923-ban megalakult Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület tevékenysége alapjául a kultúrhivatást, a keleti, ősi, megtisztulást hozó források utáni sóvárgást és az irredentát fogadta el.

A Trianon utáni Borsod vármegye több városában és településén, köztük Diósgyőr-vasgyárban is vegetált a kulturális élet. Kimerült ez a Jószerencse Dal- és Önképzőkör, illetve Tiszti Dalegylet egyes fellépéseiben, és ezt a válsághelyzetet csak súlyosbította az embereknek a művészet és irodalom iránti közömbössége. A kormány által kidolgozott decentralizációs és kultúrpolitikai program éppen ezért nyújtott lehetőséget a vidéki társadalmi élet teljes átszervezésére és előmozdítására.

A *Magyar Jövő* (társadalmi és politikai napilap), a *Reggeli Hírlap* (politikai napilap), később pedig a *Nagydiósgyőr* (közgazdasági és társadalmi, majd 1932. júniustól politikai hetilap) hasábjain megjelent cikkekből, továbbá Porkoláb László és Kováts György *Tanulmányok Diósgyőr Történetéhez* című sorozat keretében kiadott könyveiből az derül ki, hogy az irodalmi és művészeti életet, színi kultúrát magába szívta az egyesületi élet (KOVÁTS 2002, PORKOLÁB 2006). 1923-ban huszonkét különféle egyesületet, kört, társaságot tartottak számon. Ide tartoztak pl.: a Tisztviselők Dalegylete, a „Jószerencse” Dal- és Önképzőkör, az Ifjúsági Egyesület, az Alkalmazottak Olvasóköre, a Diósgyőri Atlétikai Club, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége, a Diósgyőr-vasgyári Testgyakorlók Köre, az Ébredő Magyarok Egyesülete és többek között a Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület is.

1923. május 4-én a vasgyári kaszinó nagytermében megtartották a Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület alapító közgyűlését, melyre a rendőrhatalóságoktól az engedélyt Szita Gyula, római katolikus lelkész kérte. Jelen volt 41 fő, akik nyilvántartásba kerültek, mint alapító tagok. Az egyesület céljául a hazafias eszme ébren tartását és annak ápolását, valamint a nemzeti irodalom terjesztését és a közművelődés előmozdítását tűzte ki. Az erre szolgáló eszközöket az egyesület a matinék, irodalmi ünnepélyek és estélyek, műkedvelői előadások rendezésében, irodalmi és művészeti pályadíjak kitűzésében látta. Vagyona elsődlegesen a tagsági díjakból, a rendezvények szervezéséből, valamint adományokból keletkezett. Az egyesület hivatalos jelvénye repülő turulmadarat ábrázolt, mely csőrében kardot, karmaiban pedig irattekercset tartott. Az egyesület neve körirat formában a turul körül jelent meg.

3. kép. Az egyesület pecsétje.

4. kép. A Vasgyári Kaszinó – több egyesület székhelye.

5. kép. Kola Ajayi, aki 1938-ban eszperantó nyelven tartott előadást Afrikáról.

6. kép. A vasgyári munkás étterem rendezvényre feldíszítve.

Az egyesületi alapszabályokat a Magyar Királyi Belügyminiszter 1923. június 26-án, a 103.326-1923. VIII. számú határozatával fogadta el és hagyta jóvá.¹ Az egyesület tevékenységére utaló első bejegyzés 1923. október 3-i keltezéssel a Diósgyőr-vasgyári Kultúrbizottság jegyzőkönyvében található, melyben a Turán Egyesület bejelentette működésének megkezdését és egyúttal kérte a Kultúrbizottság támogatását (beleértve természetesen

az anyagi segítséget is: első évben 80 000 korona, 1924-ben már 1 000 000 korona támogatást kapott a Turán Egyesület).²

1923. november 10-én a vasgyári vendéglő emeleti nagytermében (kaszinó) Törék László elnök vezetésével az egyesület megtartotta első, bemutatkozó irodalmi estjét. A Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület kulturális tevékenységének gerincét az irodalmi estek képezték. Ezek egy irodalmi, művészeti, vagy társadalmi kérdést

1 MNL BAZML IV/1925/b.

2 MNL OL Z 1558 1830 d.2, 11.

elemző előadást tartalmaztak, s e körül csoportosultak a kiegészítő zene- és énekszámok, szavatelok, tánc- és színdarabok. 1923 és 1944 között közel nyolcvan ilyen jellegű estet tartott meg az egyesület, melynek keretében bemutatták többek között Ady Endre, Arany János, Balassi Bálint, Csokonai Vitéz Mihály, Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Kölcsey Ferenc, Rákosi Viktor, Reményik Sándor, Reviczky Gyula, Surányi Mikós, Vörösmarty Mihály művészetét. Emellett szerepet kapott a külföldi irodalom is, amelyet például Henrik Ibsen, Helen Keller képviseltek. A közművelődés és kultúra más jeles képviselőit, így többek közt Herman Ottó, Rákóczi Ferenc, Széchenyi István életét és tevékenységét is bemutatták. Több tudományos jellegű előadás is foglalkozott a kortárs költészet, magyar mese- és mondavilág, magyar közmondások, népművészet, a Biblia értékei, a magyar színház, az elszakított területek irodalma, a magyar képzőművészet, továbbá a turáni kérdés, a háború és béke témakörrel. Külön előadások témája volt Lengyelország, Svájc, Görögország, India, Abesszínia, Erdély, Egyiptom. Ezen kívül, 1938. január 16-án, Kola Ajayi, egy lagoszi születésű bennszülött „intelektüell”, aki európai körutazása alkalmából Magyarországra is ellátogatott, eszperantó nyelven előadást tartott hazájáról, Afrikáról (POZSGA 1938).

Az estek programját többek között Bach, Beethoven, Bizet, Brahms, Csajkovszkij, Dohnányi, Erkel, Grieg, Gounod, Haydn, Händel, Hubay, Huber, Kacsóh, Kéler, Kodály, Leoncavallo, Liszt, Mascagni, Mendelsohn, Mozart, Nedbal, Puccini, Reményi, Sarasate, Schubert, Vecsey, Wagner, Wieniawski alkotásai egészítették ki szóló, kamara és zenekari feldolgozásban.

A Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület több alkalommal más egyesületek közreműködésével közös műsort rendezett. Az első ilyen közös műsorra 1930. június 21-én került sor, amikor az ezeröttszáz ember befogadására képes Kultúrházban, a miskolci Lévay József Közművelődési Egyesülettel együtt, Mécs László-estet rendezett a Turán, melyen a Magyarországon tartózkodó, abban az időben nagyon népszerű felvidéki költő személyesen részt is vett. 1933. június 10-én a Diósgyőr-vasgyári Dal- és Olvasókörrrel irodalmi, dal- és zeneestélyt rendezett a Tapolca-fürdő nagytermében. Következő évben, húsvét első napján, a Felvidéki Főiskolai Hallgatók Egyesületének közreműködésével, tánccal egybekötött hangversenyt rendezett, igen nagy érdeklődés mellett. Az est bevezető számát, Hoppe Jenő karmester Magyar Rapszódiaját a Budapesti Stúdió rádióadója is közvetítette. 1935. április 13-án újra sor került közös irodalmi és művészi estre a Diósgyőr-vasgyári Dal- és Olvasókörrrel a korábban jól bevált Tapolca-fürdő nagytermében.

7. kép. A Verőfény című kispesti folyóirat, 1937-től a Turán Egyesület hivatalos lapja.

Ötödízben 1938. március 12-én, a Debreceni Írónok Asztaltársasága meghívására, a Turán sikeresen lépett fel a debreceni közönség előtt. Ugyanebben az évben, szeptember 10-én, a vasgyári Egyesület felkérésére, a Debreceni Írónok Asztaltársasága több tagja részt vett a vasgyári kaszinóban tartott Turán irodalmi estjén.

Az egyesület Diósgyőr határain kívül is folytatta tevékenységét, így például 1937-ben, a Mexikó-völgyben írói konferenciát szervezett, melynek célja a település határain kívüli írói körök felkarolása volt. Ugyanebben az évben a Turán belépett a Magyar Irodalmi Társaságok Országos Szövetségébe. Úgyszintén ettől az évtől rendszeresítette a havonkénti felolvasó és vitaesteket.

A Nemesvári Ernő szerkesztésében, „irodalmi, művészeti és zenei folyóirat” fejléccel, Kispesten megjelenő *Verőfényt* az egyesület 18/1937 sz. határozatával hivatalos lapjává fogadta el. Az egyesület számos irodalmi pályázatot hirdetett, rendezett hat képző- és iparművészeti kiállítást, és tagjai rendszeresen szerepeltek több antológiában (*Százhuross Hegedű, Új Virradat* stb.) és a rádióban, valamint sikeresen részt vettek országos versenyeken, pályázatokon (LOVAG 1935–1936, PAUER 1936–1937).

8. kép. Bronzplakett, mint irodalmi pályázati díj.

9. kép. Százhusros Hegedű – budapesti antológia, több vasgyári költő versével.

10. kép. Új Virradat – kaposvári antológia, vasgyári költők verseivel.

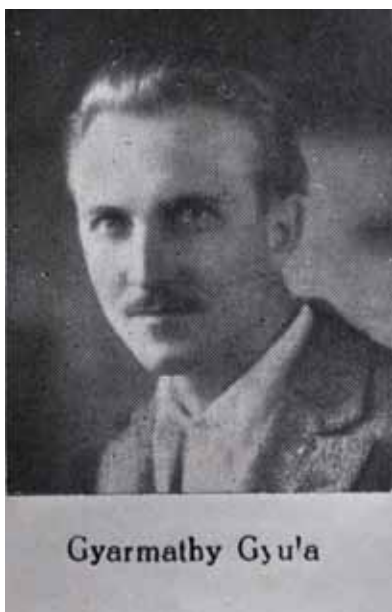
11. kép. Korabeli sajtótudósítás egy Turán egyesületi szabadegyetemi előadásról.

1939-től úgynevezett szabadegyetemi előadások keretében szervezett programokat a Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület. A *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap* és a *Magyar Jövő* – bár „társadalmi és politikai napilap” jelleggel – Miskolcon jelent meg, hasábjain az egyesület kulturális tevékenységéről cikkeket közölt egészen 1943-ig (feltehetően még 1944-ben is). Itt talán érdemes megemlíteni, hogy amikor a miskolci Lévy József Közművelődési Egyesület 1937-ben anyagi okok miatt a tevékenységét beszüntette (DOBROSSY 2007, 484), a község kulturális életének irodalmi oldalát ezentúl egyedül a vasgyári Turán egyesület testesítette meg.

A II. világháború utáni szakirodalomban nehéz rátalálni az egyesület nyomára. Kárpáti Béla *Miskolci irodalom, irodalom Miskolcon* c. könyvében olvasható, hogy „1923-ban alakult, [...] de némiképp „fehérebb” programmal. Az egyesület „szigorúan magyar nemzeti alapon nyugvó, céltudatos tevékenysége” révén a világháborúban eldurvult erkölcsök nemesítésével foglalkozott. Ez az egyesület kifejezetten értelmiségi, „tisztviselei” csoportosulás volt. Pedagógusok, „sárga blaskás” gyári tisztviselők [...] teremtettek itt fórumot irodalmi zsengeknek. Évente 2-3 irodalmi estet rendeztek a vasgyári vendéglőben [...], amelynek emeletén

kapott otthont az egyesület. Az irodalmi estek egy-egy tudományos előadás köré szerveződtek, így ismeretterjesztő feladatokat is teljesítettek. Az estéket és matinákat a vasgyári ének- és zenekar klasszikus számai színesítették; a maguk irredenta szelleme mellett – s néha ellenére is – említésre érdemes hatást keltettek. [...] A háborús évek alatt az irodalom csak összekoldult füzetkiadásokban (pl. Gyarmathy Gyula havi versesfüzetei), és vidéki antológiákban vegetált [...]” (KÁRPÁTI 1989, 64).

Kárpáti *A szocialista irodalom helyi kezdeményei* című részben helyezte el az egyesületet (KÁRPÁTI 1989, 64). Kis eltérésekkel ugyanezt a leírást találhatjuk Dobrossy István 2007-ben kiadott *Miskolc története* V/2 1918-tól 1949-ig című könyvében (DOBROSSY 2007, 418–420). Érdemes megemlíteni, hogy hivatkozik Kováts György 2002-ben, *A Diósgyőr-vasgyári művelődés története 1885–1965* címen kiadott könyvére, melyben az olvasható, hogy „A faji és nacionalista alapon működő Turán Egyesület Diósgyőr-vasgyárban is élénk közművelődési tevékenységet folytatott. Rendszeresen találkoztunk irodalmi és emlék műsoraikkal önálló vagy dalárdákkal közös rendezésben, színdarabokat mutattak be” (KOVÁTS 2002, 134–135).

12. kép. Gyarmathy Gyula költő, 1936-tól az egyesület titkára arcképe.

13. kép. Gyarmathy Gyula, Turán egyesületi tag 1938-ban, Miskolcon kiadott verseskötetei.

Amennyiben figyelembe vesszük azt a tényt, hogy bár a múlt század húszas éveinek elején létesült kulturális jellegű egyesületek a neonacionalizmus és kultúrfölény zászlaja alatt indultak el, a Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület huszonegy éven keresztül folytatott munkásságát mégis nagyon lényegesnek tekinthetjük, hiszen a helyi kulturális életben fontos szerepet játszott.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Hajdú Ildikónak a meghálálhatatlan és tárgyilagos segítségért, Szendrei Ákosnak a kedves hozzáállásáért, s Balázs Istvánnak, a „Lengyel-magyar két jó barát, együtt harcol s issza borát” mondás abszolút megtestesítőjének, aki e közlemény megjelenését javasolta.

FORRÁSOK

MNL BAZML – Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc
IV/1925/b, 3. doboz 1–144. Turán Egyesület, Diósgyőr-vasgyár
MNL OL – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Budapest
Z 1558, 1483, 1830, 2229. doboz. Egyesületi ügyek – Királyi Vas- és Acél Fémművek

IRODALOM

BENEDEK Marcell

1927 *Irodalmi lexikon*. Győző Andor kiadása, Budapest.

CHOLNOKY Jenő

1922 *A Magyarországi Turán-Szövetség. A turáni gondolat és a turáni népek ismertetése, a szövetség célja*. Budapest.

DOBROSSY István

2007 *Miskolc története V/2. 1918-tól 1949-ig*. Miskolc.

EGYED István

1928 Decentralizáció és önkormányzat. *Magyar Szemle* II. évf. 2 sz. 147–153.

KÁRPÁTI Béla

1989 *Miskolci irodalom, irodalom Miskolcon*. Miskolc.

KOVÁTS György

2002 *A Diósgyőr-vasgyári művelődés története 1885–1965*. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc. (Tanulmányok Diósgyőr történetéhez 11.)

LOVAG Sándor

1935–36 *Százhusos hegedű. Száz költő versgyűjteménye*. Budapest.

PAUER Béla

1936–37 *Új Virradat*. Kaposvár.

PORKOLÁB László

2006 *Források Diósgyőr-vasgyár történetéhez 1920–2005*. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár–Országos Műszaki Múzeum Kohászati Múzeuma, Miskolc. (Tanulmányok Diósgyőr történetéhez 13.)

POZSGA Gyula

1938 *Visszapillantás a Diósgyőr-vasgyári Turán Egyesület tizenöt évre (1923–1938)*. Miskolc.

RÁNKI György

1976 *Magyarország története 1919–45*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

SZENDREI László

2008 A turanizmus. *Kagylokürt* 2008/50. <http://www.kagylokurt.hu/2503/kulturtortenet/muvelodestortenet/a-turanizmus.html> (2016. március 1.)

2010 *A turanizmus – definíciók és értelmezések 1910-től a II. világháborúig*. Attraktor könyvkiadó, [Gödöllő].

TELEKI Pál

1913 Bevezető. *Turán* 1. sz. 3–6.

TÚRMEZEI László

1938 *A Magyarországi Turán Szövetség vázlatos története, alapszabálya és általános ismertetése*. Budapest

